

Andrej Vovko

ODMEV MITA O AMERIKI V DRUŽBI SV. RAFAELA

Že »dvodelni« naslov tega prispevka kaže, da je sestavljen iz dveh osnovnih delov: iz mita o Ameriki in iz Družbe sv. Rafaela. Obe omenjeni temi nudita vsaka zase obilo snovi za raziskovanje, kar velja v veliki meri zlasti za Družbo sv. Rafaela, tokrat pa se ju bomo tako vsakega zase, kot tudi v njuni povezavi, lahko le nekoliko dotaknili.¹

Mit o Ameriki je v slovenski tradiciji, kot je dobro znano, zelo močan. Njegovi skrajni meji lahko določimo in izrazimo v znanih svetopisemskih prisposodobah: Amerika kot obljubljena dežela na eni ter kot Sodoma in Gomora na drugi strani. Prisposodba Amerike kot Obljubljene dežele, ki je do določene mere živa v Sloveniji še danes, predstavlja to Ameriko kot variacijo Indije Koromandije ali kot čudežno varianto dežele neomejenih možnosti, kjer ležijo dolarji na cestah in se le sklanjaš in jih pobiraš. Na nasprotni strani mita je podoba Amerike kot Sodome in Gomore, gnezda in legla vsake predstavljive in nepredstavljive pregrehe in razvade, kjer nič hudega sluteči prišlek lahko zelo hitro izgubi svoje težko prigarano premoženje, povrhu ali včasih še hitreje pa tudi glavo. Med tema nedvomno slikovitima skrajnostma je seveda cela mavrica podob Amerike, od naklonjenih do zavračujočih. Vse te predstave so se nedvomno razvile na podlagi tisočev in tisočev resničnih izkušenj slovenskih izseljencev v Ameriki, ki so jih v pismih ali ustno sporočali svojim sorodnikom in znancem v »stari domovini«.

Naj na tem mestu omenimo enega najzgodnejših in najbolj gorečih slovenskih izseljenskih pristašev mnenja o Ameriki kot Obljubljeni deželi. Kmečke in rokodelske novice so leta 1845 objavile pismo enega prvih slovenskih priseljencev v ZDA, ki ni bil misijonar. Matija Premuta iz Semiča v Beli krajini, je potem, ko je prekrošnil dobrišen del Evrope, leta 1839 prišel v ZDA, se naselil v St. Louisu, si kupil zemljišče in hišo ter odprl trgovino in gostilno. V pismu staremu je zelo navdušeno opisal Ameriko: »Veliko ljudi se po kupčiji iz Kranjskiga v ptuje kraje poda, ne manjka jih ne po Avstrijskem, Nemškem, Ogerskem in po raznih drugih deželah, zakaj nihče v Ameriko ne gre, v dovoljeno deželo, bogato Indijo? Tukaj ima vsak človek, naj bo bogat ali reven, po trikrat na dan dvoje, troje ja tudi četvero sorte mesa jesti, drugačniga nimamo kruha kakor belega.« K temu vznesenemu opisu za takratne običajne slovenske razmere povsem nedosegljivega blagostanja je uredništvo Novic, najbrž kar sam urednik »oče slovenskega naroda« dr. Janez Bleiweis zapisal nekaj vrstic, očitno namenjenih iztreznitvi morebitnim navdušencem za izselitev v »bogato Indijo«: »Žalostne reči beremo od veliko tavžent ljudi, ki so se v Ameriko preselili, namesto bogastva so lakoto in revščino našli. Le malokdo je tako srečen ko naš Premuta.« Ker je dovolj znano, da se je množično izseljevanje iz slovenskega ozemlja začelo v osemdesetih letih 19. stoletja, je podatek Novic o »veliko tavžent ljudeh« po vsej verjetnosti hote napačen, najbrž v vlogi odvracjanja Slovencev od izseljevanja. Sam dr. Bleiweis je naslednje leto zapisal kandidatom za izseljevanje iz Koroške: »Ostanite doma in pridno delajte. Časi so prešli, ko so v Ameriki ljudem pečena pišeta v usta letele in koroška dežela je še zmirej v stani svoje pridne prebivavce preživiti.«²

Preden si ogledamo ustanovitev slovenske Rafaelove družbe omenimo članek slovenskega župnika v Jolietu v ameriški zvezni državi Illinois Franca S. Šušteršiča, Slovenci v Ameriki v Koledar Družbe sv. Mohorja za leto 1894. V prvem delu natančno predstavi geografsko poselitev slovenskih izseljencev, zelo zanimiv pa je tudi drugi del članka, v

¹ Prispevek je nekoliko razširjen tekst referata *The Myth of America and the Society of St. Raphael*, ki ga je imel avtor na Konvenciji *American Association for Advancement of Slavic Studies* 24. 11. 1991 v Miamiu, ZDA.

² Vlado Valenčič, *Izseljevanje Slovencev v tujino do druge svetovne vojne. Dve domovini, Razprave o izseljenstvu 1*, Inštitut za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, Ljubljana 1990, str. 49.

katerem je temeljito prikazan njihov način življenja. Lahko bi rekli, da pisec na etnološko-sociološki način obravnava najprej versko življenje takratnih slovenskih izseljencev, nato njihove različne zaposlitve, vključno z višino zaslužka v posameznih panogah, način vsakdanjega življenja v Ameriki, kjer mu je še posebno všeč strogo spoštovanje nedeljskega počitka, stanovanja (posebej poudari znano obliko jemanja samskih izseljencev »porden-garjev« na hrano in stanovanje), izseljenska podporna društva, navade in razvade slovenskih izseljencev. Iz vsega tega nam hitro postane jasno, da je vse napisano z očitnim namenom svetovati tistim v matični domovini, ki se mislijo odpraviti na tuje. Tem je posebej namenjen konec prispevka, v katerem jim navede nekaj značilnih napotkov. Tako med drugim odsvetuje izseljevanje v Južno Ameriko, opominja poročene izseljence, naj zaradi lažjega življenja v tujini vzamejo s seboj družino ter jih svari pred znano zanko ameriških oblasti o že zagotovljenem delu v ZDA. Svoj prispevek zaključuje z ugotovitvijo, da slovensko razumništvu svari pred izseljevanjem in da slovenski časniki »kažejo Ameriko v obče le od slabe strani«. Slabih strani in nevarnosti Amerike sam ne zanika, opozarja pa na dejstvo, da »je marsikak Slovenec že našel v Ameriki svojo srečo; če tudi ni postal milijonar, vendar dobro živi, tako kakor bi v stari domovini nikdar ne mogel«. Ljudje se pogosto izseljujejo od doma zaradi revščine, zato meni, da bi morali »merodajni krogi« namesto tega, da jim samo »branijo in branijo«, možne izseljence raje poučiti, kako bi se v tujini najbolje znašli. Na koncu predlaga, da bi v Ljubljani ali v Trstu ustanovili društvo za izseljence, kot jih imajo vsi evropski narodi. To bi izseljencem svetovalo, jim prihranilo mnogo nepotrebnih stroškov ter »obvarovalo nevarnosti, telesnih in dušnih«. Podobno bi bilo »velekoristno« tudi tako društvo v Ameriki »in kakor hitro se bomo tukajšnji Slovenci bolje uredili in ožje zjediniili, bomo je tudi ustanovili«.³

Preden postavimo v zgoraj predstavljeni okvir mnenj in sodb poglede, ki jih je imela na Ameriko slovenska Družba sv. Rafaela za zaščito slovenskim izseljencem, naj v osnovnih črtah predstavimo to organizacijo, ki si jo je zgoraj omenjeni Šušteršič tako želel. Slovenska Družba sv. Rafaela je bila ena od organizacij, ki so se z namenom skrbeti za izseljence ustanovile znotraj katoliške Cerkve. V drugi polovici 19. stoletja so najprej nastale v Italiji in Nemčiji, leta 1890 pa tudi v Avstro-Ogrski. Te organizacije so se praviloma imenovala po tradicionalnem zavetniku popotnikov nadangelu Rafaelu, ki je, kot beremo v Svetem pismu, spremljal mladega Tobijo. Znotraj avstrijske Družbe sv. Rafaela je bila v Ljubljani leta 1907 ustanovljena njena slovenska podružnica, ki je, kot lahko sklepamo na podlagi nekaterih virov, naslednje leto do določene mere dobila neodvisnost. Po razpadu avstro-ogrske države je slovenska podružnica prenehala delovati.⁴ Tudi formalno resnična neodvisna slovenska Družba sv. Rafaela je bila ustanovljena v Ljubljani leta 1927. Delovala je vse do konca II. svetovne vojne, ko je bilo po komunističnem prevzemu oblasti ukinjeno vse, kar je le malo dišalo po »katolištvu«. Ko se spominjamo delovanja Družbe sv. Rafaela pred I. svetovno vojno, naj omenim, da so organizacijo enakega imena ustanovili leta 1908 v New Yorku. Te newyorške Družbe sv. Rafaela ne kaže zamenjevati z ljubljansko, saj je bila združenje slovenskih izseljencev katoliškega prepričanja v tem delu ZDA.⁵

»Modus operandi« Družbe sv. Rafaela pred I. svetovno vojno in po njej je bil zelo podoben: skrb in zaščita slovenskih izseljencev med njihovim potovanjem na tuje, posredovanje osnovnih informacij, opremljanje izseljencev z družbinimi značkami in prepoznavnimi kartoni, organizacija mreže zaupnikov Družbe še zlasti v glavnih lukah izseljevanja in priseljevanja, ki so bili običajno tamkajšnji katoliški duhovniki, skrb za materialne in duhovne potrebe izseljencev, priporočanje najugodnejših in najvarnejših načinov potovanja, pomoč pri vživljanju izseljencev v razmere v državah priseljevanja, pri iskanju zaposlitve in nastanitve, svarjenje pred duhovnimi in materialnimi nevarnostmi v novem okolju, skrb za slovenske duhovnike in učitelje za izseljence. Glavni poudarek delovanja slovenske in drugih Družb sv. Rafaela pa kljub vsej tej razvejani dejavnosti ni bilo pospeševanje izseljevanja, ampak

³ Andrej Vovko, Udje Družbe sv. Mohorja v ZDA do leta 1900. Dve domovini, Razprave o izseljenstvu 1, Inštitut za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, Ljubljana, 1990, str. 129–130.

⁴ Bogdan Kolar, Družba sv. Rafaela do ustanovitve ljubljanske podružnice. Dve domovini 1/Two Homelands 1... Ljubljana 1990, str. 107–119.

⁵ Bogdan Kolar, Družba sv. Rafaela v New Yorku. Mohorjev koledar za leto 1988, Celje 1987, str. 103–104.

prav nasprotno. Omenjene Družbe so se vztrajno in glasno borile proti izseljevanju in ga dopuščale le kot rešitev v stilu »zasilne zavore«. Družba je pomagala in svetovala le tistim, ki so se trdno odločili, da si bodo skušali na tujem ustvariti boljše življenje.⁶

Med značilno dejavnostjo slovenske Družbe sv. Rafaela so bila tudi prizadevanja pomagati pri ponovni vzpostavitvi pretrganih vezi med izseljenci in njihovimi sorodniki v stari domovini, svetovanje v premoženjskih, zlasti v zapuščinskih zadevah, vplivanje na javno mnenje in državne oblasti v matični domovini, da bi vprašanjem izseljenstva in izseljencev posvečali več pozornosti, naglašanje teh vprašanj v časopisih, koledarjih in drugih publikacijah ter priprave na osnivanje slovenskega izseljenskega arhiva, muzeja in raziskovalnega središča za študij izseljenske zgodovine. Slednje tri zelo hvalevredne, ki bi nedvomno bistveno spremenile odnos tako znanstvene kot tudi najširše slovenske javnosti do izseljenstva, se žal niso uresničile.⁷ (Medtem ko imamo danes na Slovenskem kar nekaj arhivov in drugih organizacij, ki poleg ostalega zbirajo tudi izseljensko gradivo in nekaj raziskovalnih organizacij, od katerih Inštitut za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU v celoti, ostale pa v večji ali manjši meri proučujejo izseljenska vprašanja, pa nujno potrebnega izseljenskega muzeja še ni nikjer na vidiku.)

Po tej zavestno skrčeni in nujno nepopolni predstavitvi Družbe sv. Rafaela naj nam bo dovoljeno z nekaj primeri ilustrirati njene poglede na mit o Ameriki. Na ustanovitveni skupščini slovenske podružnice Družbe sv. Rafaela »za zaščito katoliških izseljencev iz Kranjske, Koroške in Primorja«, kot je bilo njeno uradno ime, ki je bila 11. novembra 1907 v Ljubljani, so naglašali, naj zastopniki Družbe sv. Rafaela sprejmejo izseljence ob prihodu na ameriška tla, preden padejo v roke tudi sleparskih agentov, »ki preže na novo došlo blago kakor zverina na plen«, jih spremijo na določen kraj, posredujejo za službe in so jim na razpolago dokler se ne udomače, hitro in redno pa naj tudi poročajo o ameriških razmerah krajevnim podružnicam v stari domovini, da bi te lahko prav svetovale novim kandidatom za izseljevanje v Ameriko. »Širijo se po raznih časopisih, brošuricah in knjigah vesti o rajski sreči v Ameriki. Toda bodimo previdni. Kapitalisti, podjetniki v Ameriki, parniške družbe in ameriška vlada delajo zase in zalagajo te reklame.«⁸

Značilno za odnos Družbe sv. Rafaela do izseljevanja v Ameriko je njeno svarilo, objavljeno leta 1909. V tem svarilu velja opozoriti na sicer nikalno varianto uporabe svetopisemskega izraza »obljubljena dežela« in na navajanje znanega ostrega obravnavanja izseljencev ob prihodu v ZDA kor argumenta za odvrčanje od izseljevanja. »Ne v Ameriko! Ne le za mnogo poslabšan zaslužek, tudi razne odredbe ameriške vlade naj odvrčajo ljudi od potovanja v Ameriko, ki že davno ni več obljubljena dežela. Zadnji čas se je poročalo iz Amerike, da je izdal naselniški komisar jako stroge naredbe. – Imeti mora vsak potnik, predno stopi na suho, najmanj 125 kron denarja v gotovini. Kdor nima tega zneska in tudi ne kakega sorodnika ali znanca, ki bi zanj založil to svoto, ga komisija enostavno vrne v domovino. Celo taki, kateri potujejo v II. razredu, torej gotovo premožnejši, morajo pred izselniškega komisarja ter se izkazati z določeno svoto denarja. Kako strogo se postopa v New-Yorku z izseljenci, razvidi se iz slučaja, da je samo na parobrodu Hamburške družbe Praesident Lincoln bilo zavrjenih 220 potnikov. Nekoč je bilo zavrjenih en dan 700 potnikov, ki so skoro vprizorili revolto. Zato svarimo ljudstvo ponovno tudi mi, naj rajši ostane vsak doma, če nima dosti denarja. Obračajte se na družbo sv. Rafaela pa pristopajte ji tudi kot člani, saj stane samo 2 K na leto!«⁹

Zaključimo ta zelo kratek pregled z nekoliko obširnejšo predstavitvijo »blage variante« Amerike kot Sodome in Gomore. Eden od najpomembnejših slovenskih izseljenskih duhovnikov frančiškan p. Kazimir Zakrajšek, ki je bil predsednik Družbe sv. Rafaela od 1928 do njene ukinitve leta 1945, je leta 1929 napisal krajšo publikacijo z naslovom Izseljencem na pot

⁶ Marjan Drnovšek, Pot slovenskih izseljencev na tuje, Od Ljubljane do Ellis Islanda-Otoka solza 1880–1924, Založba Mladika, Ljubljana 1991, str. 88–92.

⁷ Izseljenski koledar za leto 1937, Izdala Družba sv. Rafaela Urednik/Editor Josip Premrov, Ljubljana 1936, str. 96.

⁸ Rafaelova družba. Slovenec, Ljubljana, 1907, št./No. 265, (16. 11.), str. 1–2.

⁹ Ne v Ameriko! – Občinska uprava, Ljubljana, IV/1909, št. 16 (25. 8.)

Citirano po: Marjan Drnovšek, Pot slovenskih izseljencev na tuje, Od Ljubljane do Ellis Islanda-Otoka solza 1880–1924, Založba Mladika, Ljubljana 1991, str. 90.

in podnaslovom Nekaj poučnih besedi našim izseljencem pri odhodu iz domovine. Publikacijo je kot prvi zvezek Izseljeniške knjižnice izdala Družba sv. Rafaela. P. Zakrajšek je v tem delu na široko uporabil svoje bogate izkušnje, ki si jih je nabral v dolgih letih delovanja med slovenskimi izseljenci v ZDA. Svoje slovenske rojake je svaril pred nepotrebnim izseljevanjem. Poudarjal je, da je v ZDA ponovno in ponovno slišal slovenske izseljence preklinjati trenutek, ko so prvič stopili na ameriška tla in celo samega Krištofa Kolumba, da je odkril to nesrečno deželo. Za razliko od nekaterih drugih, ki so svarili pred izseljevanjem, je p. Zakrajšek tej »črni« verziji dodal tudi svoje osebne izkušnje o izseljencih, ki jih je srečal. Ti so po njegovih besedah pridno delali, hranili denar in tudi v tujih deželah živeli kot dobri kristjani.¹⁰

V želji, da bi novim priseljencem pomagal najti srečo in blaginjo v novi domovini, jih je p. Zakrajšek svaril pred petimi »strupi«. Ti »strupi«, ki jih je slikovito ilustriral s svojimi ameriški izkušnjami, lepo sodijo v podobo »Sodome in Gomore«. Po p. Zakrajšku je prvi »strup« slovenskih izseljencev »prokleta pijača«. Ta naj bi bila kriva, da ni morda kar 75% vseh slovenskih izseljencev v Ameriko »bogatinov prve vrste«. »Zaslužili so krasne denarje, delali neprestano leta in leta, pa – vse je šlo birtom, vse je šlo po grlu.« Poleg drugih »slikovitosti« je predstavil svoj skoraj nezmotljivi sistem, kako odkriti slovenske izseljence v neznanih naseljih. Nasvetoval mu ga je župnik neke slovenske izseljenske naselbine, ko ga je p. Zakrajšek prosil, da bi mu dal koga, ki bi mu pokazal hiše, kjer stanujejo Slovenci: »Gospod, ni treba! Našli jih boste sami. Kar po mestu pojdite in pri kateri hiši vidite veliko praznih steklenic od žganja, zabojev od piva in vinskih sodov, tja pojdite, pa boste gotovo prav prišli.«¹¹

Drugi izseljenski »strup« je po p. Zakrajšku – »nečisto življenje«. Čudno, prečudno pri našem narodu je to: doma je veren, pošten, dober. Ko pa prestopi domači prag, gre v tujino, tu pa takoj zanj ni več ne Boga, ne hudiča. Ko čuti, da ne pazi nad njim več skrbno oko njegovega domačega župnika. – ala, sedaj smo pa „ledig in frej“ . . . Nobena reč ni več greh. Sedaj pa norimo, plešimo, pijmo, nečistujmo – „saj ni farja“. Potem pride pijača, s pijačo pa vlačuge – nemoralno življenje.« Kot najboljšo obrambo proti nemoralnemu življenju je p. Zakrajšek oženjenim izseljencem svetoval, naj vzamejo s seboj v tujino svoje žene, ali pa jim čimprej omogočijo, da pridejo za njimi. »Mož z ženo pri sebi bo veliko več prihranil, kot mož brez žene. Žene imajo že od narave v večini to dobro lastnost, da znajo varčevati. Nekatero kaj rade še ponoči malo preiščejo moževe žepe, če bi se ne dalo morda še kaj več dejati na stran. Pa če tega ne, obvarovale jih bodo pa gotovo moralnega propada, da se ne izgube z vlačugami.« Glede neporočenih fantov pa predlaga, naj »kakor hitro mogoče pošljejo denar svoji izvoljenki, da pride za njimi in se ž njo poroče . . . Ako pa morda ti nisi imel pred odhodom izbrane, pa gotovo poznaš pošteno dekle v fari, piši ji in jo zasubi.«¹²

Tretji »strup«, pred katerim svari p. Zakrajšek, je brezverstvo. Ko opominja izseljence, naj tudi v novi domovini ostanejo zvesti svoji veri in verskemu življenju, jim svetuje, naj se naselijo v skupinah. »Dokler vas je malo, oklenite se bližnjih cerkva. Poskrbite si vsaj dvakrat ali trikrat na leto, da boste dobili slovenskega duhovnika za par dni med se, da vas bo malo poučil, malo navdušil, da se boste umili v dobri spovedi, da vam bo dal božjega kruha, Telo Gospodovo. Ko vas je par sto, prosite za stalnega slovenskega duhovnika. Vsak nekoliko žrtvujte vsak teden od svoje plače za svojo lačno dušo, za svoj razum, pa boste dosegli. V Ameriki kaže vsakdanja skušnja, ko rojaki z velikimi žrtvami vzdržujejo svoje lastne župnije, duhovnike in šole, da je ravno ta njih žrtev podlaga njih sreče.«¹³

Četrti »strup« so po p. Zakrajšku slaba društva. Izseljence opozarja, naj ne pričakujejo, da bodo zanje skrbele tuje vlade, ali pa njihovi delodajalci. »Nikar ne pričakuj, da bi tvoj delodajalec mislil na kaj drugega, kakor na to, da iztisne iz tebe za kolikor mogoče majhno plačo vse življenjske sile. Ko te bo pa ožel kot limono, te bo pa vrgel proč, kakor mi vrzemo limonino lupino. Na to nikar ne pozabi. Zato velja tu samopomoč. Delavstvo mora samo za

¹⁰ P. Kazimir Zakrajšek, Izseljencem na pot, Nekaj poučnih besed našim izseljencem pri odhodu iz domovine Družba sv. Rafaela v Ljubljani, Ljubljana 1929, str. 4.

¹¹ Prav tam, str. 6.

¹² Prav tam, str. 9.–11.

¹³ Prav tam, str. 14.–15.

se skrbeti, da se zavaruje zlasti za najtežje čase človeškega življenja, za bolezen in smrt.« Izseljencem v ZDA p. Zakrajšek priporoča Krajnsko Slovensko Katoliško Jednoto, kjer so izseljenci »s svojimi lastnimi doneski zavarovani za slučaj bolezni in smrti« in »kjer so zbrani vsi najboljši katoliški možje in žene v Združenih državah. Pridružite se tem in ne drugim jednotam, ki so brezverske, nekatere celo protiverske . . . Ako prideš v kak kraj, kjer je slovenski duhovnik, vprašaj najprej gospoda, v katero društvo ti svetuje. Boš najbolj varen, da boš zadel pravo.«¹⁴

Ko govori p. Zakrajšek o zadnjem, petem »strupu« slabem časopisju«, poudarja, da danes vse čita in da je to prav. »Tudi ti v tujini le veliko čitaj. Čim več boš čital, tem bolje bo za te, tem bolj se ti bo obzorje širilo in tem lažje boš shajal, lažje delo dobil in boljšo plačo. Danes napreduje v velikanski tekmi za boljši kruh samo tisti, ki ima več v glavi, ki je izobraženejši. Najtežje delo in za najmanjšo plačo mora delati tisti, ki malo misli, malo zna, nič ne čita, kateri študira samo kake vinske steklenice in kake vlačugarske kikle.« Medtem ko svari pred časopisi, ki »hočejo zastrupljati srca svojih čitateljev, ki hočejo dobičke kovati s tem, da zastrupljajo srce in pamet ljudi, . . . ki si tudi nadenejo krinko delavskih prijateljev«, pa priporoča Amerikanskega Slovence in Glasilo K.S.K.J., za vse druge liste iz ZDA pa je mnenja, da so »protikatoliški ali pa brezverski«.¹⁵

Razen svarjenja pred omenjenimi peterimi »strupi« svetuje p. Zakrajšek novim izseljencem, naj preko svojih župnikov ali osebno navežejo stike z Družbo sv. Rafaela, ki mu bo morda lahko prihranila kaka pota ali celo kake stroške. Na potovanju svari izseljence pred sleparji, po prihodu pa jih opozarja, naj pazijo, kakšno stanovanje si bodo izbrali. Zanimivo je, da na podlagi svojih izkušenj v isti sapi družine izseljencev zelo svari pred jemanjem tujcev za plačilo na stanovanje in hrano, znanim »boardingom«. »Mož, za Boga! nikar ne dovoli ženi ponižati se, da bi bila dekla kakim pijancem in ničvrednežem, ki ti jo bodo zalezovali! Strašni so slučajji, katere sem doživel in katere vem iz Združenih držav. Da bo žena kaj pridobila s takim poniževalnim suženjstvom, je neumna misel. Moški so tudi nepoštene. Cel mesec bo jedel. Mesto da bi plačal, bo pa izginil Bog ve kam. Zato, žena, raje stradaj v tujini, kot pa, da bi se podala v tako življenje. Veliko sem jih srečal v Ameriki pozneje, ko so rekly: „Kako strašno sem bila neumna, da sem se podala v to!“ Posebno ako so otroci. Fantje bodo razbili zakon, bodo vničili družinsko življenje in pohujšali vama vse otroke.«¹⁶

Izseljencem p. Zakrajšek ponovno svetuje, naj navežejo stike s slovenskimi ali drugimi duhovniki, če slovenskih ni. Priporoča jim, naj se ne naseljujejo v krajih, kjer še ni Slovencev, »razun ako se kje dobro delo odpre in vas gre tja več skupaj in je upanje, da se bo tam lahko začela nova naselbina . . . Koliko naših ljudi je izginilo v tujini, za katere nihče več ne zna, kje so in kam so izginili. Največkrat v takih slučajjih so šli v kake kraje, kjer so bili sami, tam jih je zalotila bolezen in smrt ali nesreče, in poginili so zapuščeni od vseh in nihče ni vedel, kdo so in odkod so. Žalostna je taka smrt.« Svetuje jim tudi, naj se takoj vključijo v podporna izseljenska društva, v prosvetna društva (če jih ni, naj si jih ustanovijo) in naj svoje »krvavo zaslužene novce« pošljejo domov, da se obvarujejo »skušnjave zapravljanja«. Kot zaupanja vredni denarni zavod za njihove prihranke jim svetuje ljubljansko Poštno hranilnico, »kjer bodo dobili velike olajšave, da bodo lahko in varno nalagali svoje zaslužke«.¹⁷

Če s tem nedvomno pičlim številom primerov zaključimo ta prikaz stališč Družbe sv. Rafaela do Amerike, lahko ugotovimo, da se izraženi pogledi v glavnem vključujejo v področje med v uvodu omenjenima poloma – »Obljubljeno deželo« in »Sodomo ter Gomoro«, čeprav se obeh občasno tudi dotaknejo. Taka razdelitev večine pogledov med obema skrajnostma pa je, hvala Bogu, eno od prijetnih in ohrabrujočih življenjskih dejstev.

¹⁴ Prav tam, str. 16.–17.

¹⁵ Prav tam, str. 18.–19.

¹⁶ Prav tam, str. 20.–21.

¹⁷ Prav tam, str. 21.–22.

Summary

RESOUNDING OF THE MYTH OF AMERICA IN THE SOCIETY OF SAINT RAPHAEL

Andrej Vovko

Regarding the Myth of America in the Slovene tradition we can generally speaking define two of its extremities, both expressed in Biblical terms: America presented as the Promised Land on the one hand and Sodom and Gomorrah on the other. The presentation of the Promised Land, which is to some extent alive in Slovenia even nowadays, depicts America as a variation of wonderland, or as a popular vision of the land of unlimited possibilities, where dollars lay on the streets and all you need to do is pick them up. The presentation of Sodom and Gomorrah describes America as a nest of every sin and vice, where you can easily lose your fortune and/or your life. Between these quite picturesque extremities there was, of course, all the whole spectrum of images of America, from favorable to unfriendly ones.

The article is dealing with some typical views, beginning with one of the earliest eager adherents of »America as the Promised Land« Matija Premuta from Bela krajina in the year 1845 continuing with more realistic views expressed by Father Francis S. Sušteršič from Joliet, Illinois in 1894 and those less enthusiastic expressed by the Society of St. Raphael for the protection of Slovene emigrants (named after the traditional patron of travellers, the Archangel Raphael, who accompanied young Tobias in the Old testament), which was founded in Ljubljana in 1907 as Slovene branch organisation of Austro-Hungarian mother organisation and according to some sources gained a sort of independence in 1908. It ceased to function after the collapse of the Austro-Hungarian Empire. A truly independent Slovene Society of St. Raphael was established in Ljubljana in 1927, and it existed until after the W W II, when all Catholic organisations in Slovenia were banned, following the communist takeover. Concerning the activity of the Society of St. Raphael before W W I, there was also a society with the same name established in 1908 in New York, which we must not confound with the one in Ljubljana. The Society of St. Raphael in New York was an association of Slovene immigrants from this part of USA, with a Catholic leaning. The »modus operandi« for both Slovene Societies before and after W W I was very much alike: the protection of Slovene emigrants travelling abroad by providing them with basic information, with badges of recognition and identity cards, advising them to contact the agents of the Society especially in the emigrant and immigrant ports, taking care of immigrants' material as well as spiritual needs, advising them on the best ways of travel, helping them to establish themselves in the host countries, to find jobs and lodgings, warning them about dangers, again material and spiritual, providing them with Slovene priests and teachers. The main emphasis of the Slovene and other Societies of St. Raphael was not promoting emigration, on the contrary, they campaigned very loudly and persistently against it and advised it only as a »last ditch solution«.

The article presents some typical views of the Society of Saint Raphael, the emphasis being on the presentation of a mild version of the Sodom and Gomorrah image, written by one of the most famous Slovene immigrant priests, Father Kazimir Zakrajšek, who was president of the re-established Society of St. Raphael from 1928 till its demise in 1945. In 1929 he wrote a booklet entitled *To Emigrants on Their Way* with the subtitle *Some instructive words to our emigrants leaving the homeland*. The booklet was published by the Society of St. Raphael. Father Zakrajšek used widely his experiences, accumulated during the long years of his activity among Slovene immigrants in the USA. He warned his Slovene countrymen against unnecessary emigration and stressed that during his stay in America he heard again and again Slovene immigrants cursing the moment when they set foot on American soil for the first time, and even Cristophor Columbus for discovering this unhappy land. Unlike some other advisers, Zakrajšek added to this »black« vision his personal experience of other immigrants, whom he met and who worked diligently, saving money and living as good Christians even in foreign lands. To help new immigrants find prosperity and happiness, Father Zakrajšek warned them against five major sins, which he named »poisons« illustrated from his American experiences and all fitting very well into the Sodom and Gomorrah image. According to Father Zakrajšek they were »the cursed liquor«, fornication, ungodliness, the ungodly organisations of immigrants and the ungodly newspapers.